

Příběhy z duchovního světa

Duchovní světy Emanuela Swedenborga (předmluva)

Emanuela Swedenborga (1688–1772) bychom dnes nazvali nejspíše mystikem a náboženským filozofem, avšak sám se nazýval prostě služebníkem Pána, jemuž byl svěřen speciální úkol: tiskem publikovat nauky nové církve a poznatky o duchovním světě, jež mu byly svěřeny. Tento dřívější vědec, proslulý řadou odborných spisů i praktickými příspěvky mnoha vědním oborům, se ve svém již pokročilejším věku, po období intenzivních vnitřních zážitků a zápasů, oddává výhradnímu studiu Bible a jejích původních jazyků a začíná sepisovat rozsáhlé teologické dílo. Tvrdí, že jeho spisy jsou postaveny na zjevení, jež přijímal od Pána, zatímco četl Bibli. Postihuje v nich tu nejširší škálu témat: od Pána Boha k člověku a vnitřním procesům jeho mysli a duchovního vývoje, od nebeských světů a zákonitostí až k pekelným výjevům; podrobně vykládají vnitřní – symbolický obsah Písma svatého, samostatným tématem je manželská láska a její duchovní podstata, a tak dále.

Snad kromě jeho poslední publikované knihy nazvané *Pravé křesťanské náboženství*, kterou své celoživotní dílo završil, všech jeho přibližně třicet svazků je psáno střízlivým, snad až poněkud suchým jazykem, v němž se nezapře Swedenborgova vědecká průprava a kariéra. V logickém sledu postupuje od tvrzení k tvrzení, verš za veršem rozebírá vnitřní význam Slova, vše pečlivě odůvodňuje a dokládá. V jistém protikladu k těmto pojednáním pak stojí takzvané „pamětihodné události“, jak nazývá vyprávění z duchovního světa, kterými některé své teologické knihy doprovází. Ty jsou psány zcela jiným způsobem – živé, někdy napohled až pitoreskní scény střídají další, na scénu přichází bezpočet duchů, andělů a ďáblů – andělé napohled krásní, ďáblové nejrůznějším způsobem znetvoření, města či lidé se propadají do země, na nebi se objevují nejroztodivnější znamení a úkazy a setkáváme se i s takovými kuriozitami jako třeba s želvími lidmi se dvěma hlavami, s duchy s dutými lebkami, mohou nás překvapit mluvící kozy a ovce nebo padající mrtví koně a tak dále a dále. A mezi tím vším poklidně prochází Swedenborg, vede své rozhovory a zkoumá tyto světy a jejich obyvatele s podobnou pečlivostí jako průzkumník prohledávající doposud neprobádané končiny země.

Těchto pamětihodných příběhů je dohromady přes sto (některé se v různých knihách až třikrát opakují – viz seznam na konci knihy) a Příběhy z duchovního světa jsou jejich souborem.

Jednou ze základních otázek, kterou si čtenář Swedenborgových pojednání bude zřejmě opakovaně klást, je otázka jejich autentičnosti. I sám Swedenborg si byl tohoto problému dobře vědom. V úvodu knihy *Manželská láska* činí toto prohlášení:

Troufám si předpovědět, že mnozí ze čtenářů, kteří budou číst následující řádky a „pamětihodnosti“ následující po některých kapitolách, je budou považovat za výplody mé fantazie. V pravdě však dosvědčuji, že to nejsou mé výmysly, ale že jsem vše skutečně prožil a viděl. Neviděl jsem to ani v žádném stavu ospalosti, ale za naprosté bdělosti. Pán se totiž rozhodl zjevit se mi a vyslat mě, abych vyučoval naukám, jež budou naukami nové církve – církve, která je v knize *Zjevení* označena jako *Nový Jeruzalém*. Za tímto účelem otevřel nitro mé mysli a mého ducha. To mi umožnilo pobývat v duchovním světě s anděly a zároveň v přírodním světě s lidmi, a to již po dobu pětadvaceti let.

Pochyby nepřipraveného čtenáře jsou celkem pochopitelné. I pokud přijme základní předpoklad existence duchovních světů i Swedenborgovo tvrzení, že tyto světy v mnohém odrážejí náš přírodní svět a jsou zabydleny duchy a anděly – tedy lidmi, kteří smrtí přešli z našeho světa do onoho, zdánlivá bizarnost scén, se kterými se setká, je jistě velmi neobvyklá. Vidíme ji například na pekelných scénách, kde – jak jsme již řekli – jsou lidé nejroztodivněji zohavení, bydlí v jeskyních a vše doprovázejí zvláštní a mnohdy odpudivé výjevy. „Je to tam opravdu takové?“ ptá se čtenář. Je a není, můžeme se Swedenborgem odpovědět. Z jeho popisů totiž vysvítá zákonitost vládoucí

v duchovních světech, a to relativita zdání. I pro nás na zemi platí, že iluze, které si tvoříme, ovlivňují způsob našeho vnímání okolí, avšak v duchovním světě tyto vnitřní psychologické tendence nabývají konkrétní hmotné podoby. Pekelní duchové, uvěznění svými pekelnými láskami a klamy, proto mohou žít v představách, že vše kolem nich je krásné, čisté a příjemné, a podle těchto představ vše opravdu takto vnímat. Teprve z dálky věci nabývají svého pravého charakteru a jeví se tím, čím ve skutečnosti jsou – nádherné paláce se mění v rozpadlé chatrče, zelená krajina v poušť, a podobně s ostatním.

Tato skutečnost je krásně vidět například na příběhu z knihy Manželská láska (odstavec 521), kde se spolu vesele baví skupina satyrů připomínajících pantery, telata a vlky. Na Swedenborgovu výzvu někteří z nich poodejdou stranou od ostatních, a tehdy je jejich společníci poprvé spatří v této skutečné podobě odrážející jejich vnitřní zohyzdění. Později pohlédnou i ke své jeskyni a s úděsem spatří, že je obtočena obrovským hadem plivajícím na ni svůj jed.

To však není vše – ačkoli nám mnohé z těchto výjevů mohou imponovat právě svou bizarností a neobvyklostí, Swedenborg tvrdí, že nic z toho se v duchovním světě neobjevuje ani neděje náhodně. Vše se tam z dálky jeví podle takzvaných „souvztažností“ neboli ve vztahu ke skutečným jinou úrovní reality, a když to nabyde konkrétní podoby, nazývá se to „zobrazením“ duchovní skutečnosti pomocí předmětů přírody (viz Pravé křesťanského náboženství, odst. 388).

V našem příběhu o satyrech tedy duchové, kteří se oddávali chlípné smyslnosti, spatřili z dálky, z odstupu, své společníky ve znetvořené podobě a svůj dům jako jeskyni obtočenou hadem, neboť chtíč a smyslnost, nečistota a všechny zlé lásky a klamy, kterými se lidé vnitřně obklopují a nechávají ovládat, se v tomto světě zhmotňují do nejrůznějších vnějších podob. Má-li duch chladné a necitlivé srdce, zcela zákonitě se kolem něj objeví zamrzlá a chladná krajina. Duha rozpáleného hněvem možná spatříme skutečně v plamenech; a z této perspektivy můžeme již lépe pochopit, proč bývá peklo tradičně spojováno s ohněm, ďáblové jsou vykreslováni se zvířecími rysy, a obdobně – jsme-li trochu obeznámeni s pojmem souvztažností – se můžeme snažit rozšifrovat i další symboly. Jak jsme poznamenali, sám ďábel neboli člověk ďábelského nitra nemusí tyto skutečnosti nutně vnímat, avšak otevírají se například před anděly – lidmi nebeského nitra – či před nezaujatým pozorovatelem, jakým byl Swedenborg.

Zamyslíme-li se nad tím, celá pitoresknost a podivuhodnost popisovaných výjevů tím náhle získává smysl a řád. Můžeme si také položit otázku, co by se asi začalo objevovat kolem nás, kdyby se naše myšlenky, jež nám táhnou hlavou ve chvílích, kdy jsme ponecháni sami sobě, začaly zhmotňovat? Jak by se začala proměňovat okolní krajina, kdyby měla odrážet momentální svět našich pocitů?

Avšak právě v tom podle Swedenborga spočívá rozdíl mezi naším přírodním světem a mezi světy duchovními. Náš přírodní svět je relativně stálý a neměnný a přestože i jeho skutečnosti jsou souvztažnosti s vyššími realitami, nemění se tak rychle a spontánně jako „živé“ skutečnosti světů duchovních, reagující okamžitě.

Pohlížíme-li na realitu duchovního světa těmto očima, můžeme vidět, že to, co Swedenborg nazývá „nebem“ a „peklem“, má jen velice málo společného s tradičními křesťanskými představami o těchto pojmech. Swedenborg nám představuje světy, jež jsou nádherně uspořádané, obydlené duchy – lidmi, jejichž život je logickým pokračováním a vyústěním jejich životů na zemi; jsou to světy, jež si každý z nás vytváří již za tohoto života. Vnitřně si budujeme své nebe či peklo každý den, každou hodinu i vteřinu. Již nyní žijeme nevědomými částmi svých myslí spojeni se světem, jenž je pro nás prozatím neviditelný, avšak po smrti – jak nás autor ujišťuje – do něj přirozeně přejdeme a vše bude pro nás stejně skutečné jako nyní. Opět uvidíme povědomou krajinu, domy, lidi, zvířata – a vydáme se cestou svého srdce tam, kde dojdeme naplnění. Žádný trestající Bůh svrhávající hříšníky do věčného ohně ani poletující andělé do věčnosti oslavující Boha. Takovéto představy jsou podle Swedenborga hloupé a nehodné myslícího člověka dnešní doby.

„Nyní je dovoleno“, spatřil jednou Swedenborg napsáno nad dveřmi jednoho chrámu v duchovním světě. To prý znamená, že v dnešní době je již dovoleno „vstoupit s pochopením do tajemství víry“. Naivní středověké představy o nebi a o pekle mají být nahrazeny rozumným chápáním, jež člověku umožní nejenom uznat křesťanské zásady moudrého a milujícího života, ale v první řadě podle nich žít.

Náboženství (pokúsíme-li se odpoutat od pro mnohé okleštěného a zavádějícího významu tohoto slova, propůjčeného křesťanskou historií) má pomáhat lidem rozvíjet jejich chápání, a ne je potlačovat, a pomocí pravd jim má pomáhat rozvíjet jejich osobní vztah k Bohu a povzbuzovat je v jejich každodenní snaze žít méně sobecky a ohleduplněji k druhým.

Vytvořit si správné základní představy o Bohu, o našem směřování a cíli je pro to základním předpokladem; proto je téma nesprávných tradičních dogmat křesťanských církví pro Swedenborga tak důležité a tak často se k nim vrací. Na mnoha stránkách se zabývá zejména bludným učením o víře oddělené od účinné lásky, související s představou oddělených Božských osob, trestajícího Otce a Syna, jenž vykupuje věřící svým zástupným činem smrti na kříži a tak Otce usmiřuje. Podle Swedenborgova přesvědčení takto pojaté nauky svádějí věřící od správného života, a tedy i z jejich cesty k Bohu, a souvisejí s rozkladem a zánikem tradičních církví. I mnohé „paměťhodné příhody“ se zabývají tímto problémem, zejména v knize Zjevení Apokalypsa a Pravé křesťanské náboženství. Swedenborg se setkává a diskutuje s mnoha církevními i laickými učiteli a pokračuje s nimi v rozpravách o těchto otázkách – tentokrát však již ve světě, kde pravda i klam mají šanci projevit se různými viditelnými způsoby.

Vstupme tedy do světa, kterým nás bude doprovázet nanejvýš erudovaný a noblesní průvodce, zřec i myslitel Emanuel Swedenborg. Zavede nás do krajin a situací, které – jak ujišťuje – existovaly v říši ducha v 18. století našeho pozemského času; avšak především do situací, které byl podle svých slov pověřen sepsat, aby se nám dostalo nadčasového poznání a poučení, jež nám pomohou orientovat se a nezbloudit na mnohdy spleťtých stezkách našeho vlastního ducha.